

<https://doi.org/10.15407/econlaw.2026.02.117>

УДК 349.6

Зоряна ЯРЕМАК, канд. юрид. наук, доц.,
професор кафедри трудового, екологічного та аграрного права
Карпатський національний університет імені Василя Стефаника,
м. Івано-Франківськ, Україна
ID 0000-0002-4862-0570

Леся ДАНИЛЮК, канд. юрид. наук, доц.,
завідувач кафедри трудового, екологічного та аграрного права
Карпатський національний університет імені Василя Стефаника,
м. Івано-Франківськ, Україна
ID 0000-0003-3201-8881

ЕФЕКТИВНІСТЬ РЕАЛІЗАЦІЇ ЕКОЛОГІЧНИХ ОBOB'ЯЗКІВ ЯК ГАРАНТІЯ ЗБЕРЕЖЕННЯ ЖИТТЄЗДАТНОГО ДОВКІЛЛЯ ДЛЯ МАЙБУТНІХ ПОКОЛІНЬ

Ключові слова: екологічні обов'язки, міжгенераційна справедливість, права майбутніх поколінь, сталий розвиток, кореляція, превентивний механізм.

Проведено комплексне дослідження еволюції змісту екологічного обов'язку в сучасній доктрині екологічного права та законодавстві. Обґрунтовано дуалістичну природу екологічного обов'язку. З одного боку, він є некорелятивним, оскільки існує як абсолютне публічне зобов'язання щодо збереження екосистем та захисту інтересів майбутніх поколінь, яким нині не протистоїть конкретна вимога конкретного суб'єкта. З іншого боку, у системі захисту основоположних прав людини екологічний обов'язок набуває чіткого корелятивного характеру відносно індивідуального права особи на безпечне для життя і здоров'я довкілля, забезпечуючи його юридичну дієвість і можливість судового захисту. Доведено, що критерієм ефективності виконання екологічних обов'язків є принцип міжгенераційної справедливості, за яким має оцінюватися діяльність сучасних суб'єктів права.

Вступ. Сучасна парадигма глобального правопорядку диктує перехід від декларативного визнання права на безпечне для життя і здоров'я довкілля до імперативного виконання екологічних обов'язків. Високі стандарти охорони навколишнього природного середовища сьогодні вимагають від кожного суб'єкта права (держави, суб'єктів господарювання, громадськості та окремого громадянина) активної участі у збереженні, захисті та, що надзвичайно важливо, ревіталізації цілісності екосистем.

Цитування: Яремак З., Данилюк Л. Ефективність реалізації екологічних обов'язків як гарантія збереження життєздатного довкілля для майбутніх поколінь. *Економіка та право*. 2026. № 2. С. 117—124. <https://doi.org/10.15407/econlaw.2026.02.117>

© Видавець ВД «Академперіодика» НАН України, 2026. Стаття опублікована на умовах відкритого доступу за ліцензією CC BY 4.0 license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>)

В умовах стрімкого вичерпання природного капіталу, глобальної кліматичної полікризи та воєнних викликів, з якими безпосередньо зіткнулася Україна, питання належного виконання екологічного обов'язку є вкрай актуальним. Ба більше, у світлі реалізації Цілей сталого розвитку з метою досягнення міжгенераційної (міжпоколінної) справедливості на нинішнє покоління покладаються транскордонні та позачасові зобов'язання збереження життєздатного довкілля для майбутніх поколінь.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Науковий дискурс щодо теоретико-правового змісту та механізмів забезпечення екологічних обов'язків є фундаментальним для доктрини довкілцевого права та характеризується стійкою тяглістю у визначенні концептуальних аспектів дослідження екологічних обов'язків як інституту екологічного права та елемента екологічних відносин (Г.В. Анісімова, Я.О. Берназюк, М.В. Краснова, Ю.А. Краснова, О.В. Зигрій, С.Ю. Крамарчук, Т.М. Крамарчук, С.Р. Тагієв, О.О. Шинкарьов).

Сучасні наукові розвідки вітчизняних учених зосереджені на дослідженні міжнародно-правових стандартів екологічних обов'язків людини і громадянина (У.П. Бек [1]), напрямів розвитку прав та обов'язків людини і громадянина у воєнних умовах (М.Ю. Бесклеткіна, В.П. Власенко [2]), у контексті обговорення імперативів екологічної політики (К. Репін [3]). Разом із тим теперішня трансформація довкілцевого права вимагає переосмислення цих традиційних підходів крізь призму глобалізації екологічних загроз та інтенсифікації міжнародно-правового співробітництва у розв'язанні екологічних проблем. З огляду на це, також проаналізовано наукові напрацювання іноземних учених (J. Edwards, L. Werbeloff, N. Faulkner, E. Windholz [4]).

Метою статті є комплексне дослідження еволюції змісту екологічного обов'язку в сучасній доктрині екологічного права та законодавстві, а також обґрунтування принципу міжгенераційної (міжпоколінної) справедливості як універсального юридичного фільтра для оцінки ефективності виконання цих обов'язків суб'єктами права.

Методи дослідження. У дослідженні використано комплекс загальнонаукових та спеціально-правових методів: історико-правовий (простеження еволюції змісту екологічного обов'язку); компаративістський (порівняння національного законодавства з міжнародними актами); систем-

но-структурний (аналіз ефективності регуляторних інструментів виконання екологічного обов'язку); правового прогнозування та моделювання (формулювання пропозицій з удосконалення правового регулювання екологічних обов'язків).

Результати дослідження. Право на безпечне для життя і здоров'я довкілля є абсолютним та невід'ємним правом людини, що закріплене як у нормах міжнародного права, так і національному законодавстві. Новітнє міжнародне правотворення визнало право на чисте, здорове та стійке довкілля як невід'ємне право людини, що є основою реалізації всіх прав, найважливішим глобальним завданням і однією з необхідних умов збалансованого і комплексного забезпечення сталого розвитку в усіх його трьох компонентах: економічному, соціальному та екологічному [5, 6]. На національному рівні екологічні права закріплені в Конституції України з подальшою деталізацією та розширенням змісту в спеціальному законодавстві, зокрема Законі України від 25.06.1991 № 1264-ХІІ «Про охорону навколишнього природного середовища». Статтею 50 Основного Закону України визначено три самостійні компетентності: право на безпечне для життя і здоров'я довкілля; право на отримання інформації про стан довкілля; право на відшкодування шкоди, заподіяної порушенням права на безпечне довкілля.

Водночас належна реалізація права на безпечне для життя і здоров'я довкілля неможлива без встановлення обов'язку не порушувати цього права. Екологічні обов'язки є необхідним корелятором екологічних прав: будь-якому суб'єктивному екологічному праву кореспондується екологічний обов'язок, і навпаки, через екологічний обов'язок задовольняється екологічний інтерес. Так, ст. 66 Конституції України встановлює: «Кожен зобов'язаний не заподіювати шкоди природі...». Цей обов'язок гарантує право кожного на безпечне довкілля (ст. 50 Конституції України). Право на відшкодування шкоди (ст. 50) кореспондується з обов'язком відшкодувати завдані збитки (ст. 66 Конституції України). Тобто суб'єктивні екологічні права можуть реалізовуватися лише за умови одночасного, сумлінного та повного виконання пов'язаних з ними екологічних обов'язків. Кореляція екологічних прав і обов'язків забезпечує розумний баланс інтересів усіх суб'єктів екологічних правовідносин та сприяє досягненню гармонійної взаємодії природи і суспільства, охорони довкілля та сталого природокористування.

Питання виконання екологічного обов'язку за своїм змістом має загальний характер: стосується всіх, не індивідуалізоване, досить часто реалізується поза правовідносинами. Зокрема, загальні екологічні обов'язки вимагають, щоб усі члени суспільства мінімізували ризик екологічної шкоди від своєї діяльності. Тому з огляду на це, в західній науці висловлюється думка, що встановлення загальних обов'язків щодо охорони навколишнього середовища загалом можна розглядати як «некорелятивні», оскільки саме навколишнє середовище не здатне забезпечити виконання обов'язків, які перед ним стоять. Законодавчі загальні екологічні обов'язки персоналізують ці права, надаючи регуляторним органам правовий статус для забезпечення виконання таких обов'язків від імені навколишнього середовища [4, с. 70].

Із наведеного вище випливає, що екологічний обов'язок має подвійну юридичну природу. З одного боку, обов'язок щодо охорони довкілля є некорелятивним. Він має абсолютний публічно-правовий характер. Його виконання не залежить від наявності вимоги конкретної особи тут і зараз, адже кінцевим «бенефіціаром» можуть бути майбутні покоління та безпосередньо самі екосистеми, які не наділені процесуальною дієздатністю у традиційному розумінні. Тут обов'язок існує як об'єктивна презумпція сталого розвитку. З іншого боку, цей самий обов'язок трансформується в корелятивний, щойно ми розглядаємо його крізь призму суб'єктивного права людини на безпечне для життя і здоров'я довкілля. Для того щоб це конституційне право не залишалося суто декларативним, йому обов'язково має протистояти чітко визначений юридичний обов'язок держави та інших громадян не порушувати встановлені екологічні стандарти. У такому фокусі обов'язок набуває значення юридичного мірила належної поведінки зобов'язаних осіб і слугує для легітимації правозахисних можливостей суб'єктів права на безпечне для життя і здоров'я довкілля вимагати примусового виконання таких обов'язків.

На законодавчому рівні відсутнє нормативне визначення поняття «екологічний обов'язок», що компенсується плюралізмом думок у науковій царині. Найбільш ґрунтовне та універсальне визначення запропоновано представниками харківської школи екологічної науки: «Екологічні обов'язки — це різновид юридичних обов'язків, вид та міра належної, легітимної та суспільно

необхідної поведінки суб'єктів, що має відповідати приписам, заборонам, стимулам, встановленим на національному рівні державою та міжнародним співтовариством (міжнародними стандартами у галузі обов'язків людини) з метою дотримання вимог екологічної безпеки, створення належних (безпечних) умов для життєдіяльності, встановлення приналежності природних об'єктів та комплексів, використання, відтворення, охорони природних об'єктів, захисту екологічних прав та інтересів громадян, гармонічної взаємодії природи й суспільства, закріплених у законодавстві й договорах» [7, с. 105]. Г.В. Анісімова виокремлює функціональне (реалізація механізму еколого-правового регулювання, недопущення зловживання громадянами своїми правами) та соціальне (формування екологічної правосвідомості й культури) призначення екологічного обов'язку [8, с. 271].

Елементи структури екологічного обов'язку: 1) необхідність здійснення певних дій або утримання від них; 2) необхідність відреагувати на законні вимоги уповноваженої особи; 3) необхідність не перешкоджати уповноваженій особі користуватися благами, на які вона має право; 4) необхідність зазнавати заходів державного примусу у разі невиконання своїх обов'язків [9, с. 148].

В еколого-правовій доктрині пропонується чимало критеріїв із виокремленням класифікаційних груп екологічних обов'язків [10, с. 481—499; 11, с. 20; 12, с. 71—91]. Безумовно, така диференціація виправдана з огляду на різноаспектність екологічних правовідносин та сприяє вдосконаленню законодавчого регулювання екологічних правовідносин, підвищенню ефективності реалізації екологічних прав.

Для забезпечення високого рівня наукової об'єктивності та фундаментальності дослідження екологічні обов'язки слід розглядати не як ізольовану категорію довкілльового права, а як специфічний різновид загальних юридичних обов'язків. У контексті нашого дослідження це зумовлює потребу у зверненні до загальної правової категорії юридичного обов'язку з тим, щоб крізь призму загальнотеоретичного аналізування виокремити специфічні ознаки екологічних обов'язків. Наукові розвідки щодо з'ясування характеру, змісту функціонального навантаження юридичних обов'язків розмежовують у рамках дихотомії права з його поділом на публічне і приватне право. Дослідники вказують на те, що у приватному й публічному праві сформовано

різні моделі взаємодії елементів суб'єктивного права та юридичного обов'язку. Основними серед них є три моделі: 1) суб'єктивне право на власні дії кореспондує обов'язок вчиняти певні дії; 2) суб'єктивне право на дію іншої особи відповідає обов'язку вчинити конкретну дію; 3) суб'єктивне право на власні дії веде до обов'язку утриматися від вчинення певної дії. У практиці публічного права, крім означених вище трьох моделей взаємозв'язку елементів юридичних прав та обов'язків, існують ще дві: 1) обов'язку вчиняти конкретні дії, з одного боку, кореспондує повинність щодо вчинення певних дій, з іншого боку; 2) обов'язку вчиняти конкретні дії відповідає зобов'язання утримуватися від вчинення певних дій [13, с. 133].

З огляду на це робимо висновок, що оскільки предметом регулювання довкілцевого права є відносини у сфері реалізації публічних екологічних інтересів за допомогою переважно імперативного методу регулювання, то у змісті екологічних обов'язків превалює публічно-правовий елемент, а екологічні обов'язки ґрунтуються на принципі пріоритету суспільного екологічного інтересу над індивідуальним. Це безпосередньо впливає на зміст і характер зобов'язань у довкілцевій галузі.

По-перше, екологічні обов'язки мають нормативний характер: їх обсяг законодавчо визначений і зазвичай не підлягає договірному регулюванню (зокрема звуженню) з боку суб'єктів еколого-правових відносин. Це прямо впливає з положень ст. 16 Конституції України, де закріплено обов'язок держави щодо забезпечення екологічної безпеки та підтримання екологічної рівноваги.

Обов'язки громадян у галузі охорони навколишнього природного середовища визначено ст. 12 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища»: а) берегти природу, охороняти, раціонально використовувати її багатства відповідно до вимог законодавства про охорону навколишнього природного середовища; б) здійснювати діяльність з дотриманням вимог екологічної безпеки, інших екологічних нормативів та лімітів використання природних ресурсів; в) не порушувати екологічних прав і законних інтересів інших суб'єктів; г) вносити штрафи за екологічні правопорушення; д) компенсувати шкоду, заподіяну забрудненням та іншим негативним впливом на навколишнє природне середовище.

Поресурсними кодексами та законами визначено обов'язки в галузі охорони та використання окремих природних об'єктів. Наприклад, Лісовий кодекс України регламентує обов'язки громадян і юридичних осіб, які мають у приватній власності ліси (ст. 14), обов'язки постійних лісокористувачів (ст. 19), тимчасових лісокористувачів (ст. 20, 21). Закон України «Про тваринний світ» визначає обов'язки у галузі охорони, використання і відтворення тваринного світу: охороняти тваринний світ і середовище перебування диких тварин; сприяти відтворенню відновлюваних об'єктів тваринного світу; використовувати об'єкти тваринного світу відповідно до закону; відшкодовувати шкоду, заподіяну ними тваринному світу внаслідок порушення вимог законодавства про охорону, використання й відтворення тваринного світу (ст. 10) тощо.

По-друге, носії екологічного обов'язку не мають свободи вибору щодо його виконання / невиконання, держава контролює виконання юридичного обов'язку, а його невиконання спричинює застосування заходів державного примусу. Порушення законодавства України про охорону навколишнього природного середовища веде до дисциплінарної, адміністративної, цивільної та кримінальної відповідальності. Окрім застосування заходів дисциплінарної, адміністративної або кримінальної відповідальності, чинним законодавством передбачено: а) компенсацію шкоди, заподіяної забрудненням навколишнього природного середовища та погіршенням якості природних ресурсів; б) безоплатне вилучення незаконно добутих у природі ресурсів та виготовленої з них продукції; в) конфіскацію знаряддя правопорушення; г) припинення у встановленому законом порядку діяльності, що перешкоджає здійсненню права громадян на безпечне навколишнє природне середовище та інших їх екологічних прав.

По-третє, в екологічному законодавстві є права, які розглядаються як обов'язки [13, с. 135]. М.В. Краснова та Ю.А. Краснова наводять такі приклади: 1) проведення масштабних державних заходів щодо підтримання, відновлення і поліпшення стану навколишнього природного середовища є одночасно як правом, так і обов'язком держави; 2) участь громадських організацій та громадян у діяльності щодо охорони навколишнього природного середовища може розглядатись як одне з повноважень самих громадян у цій сфері та форма реалізації конкретного суб'єк-

тивного екологічного права; 3) здійснення державного та громадського контролю за додержанням законодавства про охорону навколишнього природного середовища виступає як у формі обов'язку державних органів проводити такий контроль, так і у формі здійснення права громадян на такий контроль [14, с. 41—42].

Аналізування специфіки й трансформації змісту екологічного обов'язку закладає теоретичний фундамент для розв'язання ключового практичного завдання. Тож наступним логічним етапом нашого дослідження є перехід до з'ясування сутності і структури механізмів, покликаних забезпечити реальну ефективність виконання зазначених обов'язків суб'єктами права в сучасних реаліях. Як зазначають науковці, протягом останніх 50 років відбулася революція у формуванні нормативно-правової бази, оскільки послідовні системи регулювання еволюціонували від директивного регулювання, орієнтованого на запобігання шкоді, до превентивного регулювання, орієнтованого на результат [4, с. 70], перехід від ретроспективного та реактивного підходу до того, який загалом вважається проактивним та превентивним [15, с. 45]. Загальний характер екологічних обов'язків захисту природи створює необхідну нормативну основу для гнучкого поєднання різноманітних регуляторних інструментів, спрямованих на досягнення кінцевого природоохоронного результату. Отже, крім первинних законодавчих приписів, загальні обов'язки підкріплюються широким спектром допоміжних засобів, покликаних забезпечувати як прямий юридичний примус і контроль, так і переконання, заохочення та стимулювання суб'єктів до добровільного дотримання встановлених вимог. З огляду на це, гарантіями виконання обов'язків є:

1) законодавчо визначені засоби та механізми державного й громадського екологічного контролю (нагляду) (проведення планових і позапланових перевірок дотримання вимог суб'єктами господарювання);

2) юридична відповідальність за невиконання чи неналежне виконання екологічних обов'язків (порушення законодавства України про охорону навколишнього природного середовища веде до дисциплінарної, адміністративної, цивільної та кримінальної відповідальності);

3) економічні гарантії забезпечення виконання екологічних обов'язків (встановлення ставок екологічного податку, рентних платежів; сти-

мулювання раціонального використання природних ресурсів, охорони навколишнього природного середовища; екологічне страхування як фінансова гарантія відшкодування можливої шкоди) тощо.

І останнє, на що варто звернути увагу — це як оцінити правомірність виконання екологічних обов'язків та ефективність застосування регуляторних інструментів. Таким фундаментальним орієнтиром має стати міжнародний принцип міжгенераційної справедливості (справедливості між поколіннями), що діє як універсальний юридичний фільтр. Крізь нього будь-яка поточна господарська діяльність, нормотворча ініціатива чи управлінське рішення мають проходити обов'язкову перевірку щодо того, чи не покладають вони надмірний екологічний тягар на майбутні покоління та чи забезпечують збереження базового потенціалу екосистем. Цей принцип втілено в Орхуській конвенції, в Преамбулі та ст. 1 якої обов'язок зберегти довкілля для прийдешніх поколінь забезпечується конкретним процесуальним інструментарієм, наданим суб'єктам [16, с. 138].

У контексті нашого дослідження слід зауважити, що принцип справедливості між поколіннями на сьогодні вже доволі детально розроблений та застосований у національній судовій практиці іноземних держав. Так, Федеральний конституційний суд Німеччини [17] постановив, що положення Федерального закону про зміну клімату від 12.12.2019, які регулюють національні кліматичні цілі та річні обсяги викидів, дозволені до 2030 р., несумісні з фундаментальними правами, оскільки їм бракує достатніх механізмів для подальшого скорочення викидів. Суд постановив, що ст. 20а Основного Закону не лише зобов'язує законодавчу владу захищати клімат та спрямована на досягнення кліматичної нейтральності, а й «також стосується того, як екологічний тягар розподіляється між різними поколіннями». У цьому випадку вперше в історії свого існування Суд заявив, що «фундаментальні права — як міжчасові гарантії свободи — забезпечують захист від тягара скорочення викидів парникових газів, встановленого ст. 20а Основного Закону, в односторонньому порядку перенесено на майбутнє» [18].

Суд вирішив, що обов'язок держави щодо захисту життя та здоров'я випливає з Основного Закону Німеччини та передбачає захист від ризиків, пов'язаних зі зміною клімату, таких як спе-

ки, лісові пожежі, урагани, сильні опади тощо. Це також може зумовити об'єктивний обов'язок захищати майбутні покоління. З огляду на майбутні траєкторії необхідного скорочення викидів Суд вважає, що існує підвищений ризик серйозних втрат свободи, оскільки в недалекому майбутньому буде коротшим проміжок часу для технологічного та соціального розвитку, необхідного для того, щоб нинішній спосіб життя, все ще орієнтований на значний обсяг CO₂, трансформувався в нейтральну до клімату поведінку шляхом, сумісним із повагою до свободи. Іншими словами, якщо надто швидко використаємо залишковий вуглецевий бюджет, то невдовзі зіткнемося із необхідністю встановлювати істотні обмеження фундаментальних прав і свобод. Одне покоління не може споживати значну частину бюджету CO₂, докладаючи відносно незначну частку зусиль, якщо це передбачає залишення майбутніх поколінь із важким тягарем та істотні втрати свободи. Цей тягар не може бути покладений непропорційно на майбутні покоління [19, с. 58—59].

Висновки. Нормативно-правові засади екологічних обов'язків в Україні є багаторівневою та ієрархічною системою, що починається з конституційного обов'язку не заподіювати шкоди та деталізується у численних кодексах, законах і підзаконних актах. Водночас сучасна парадигма глобалізації світового правопорядку зумовлює стратегічне завдання щодо подальшої еволюції та вдосконалення системи екологічних обов'язків. Останні мають корелювати з міжна-

родними стандартами їх нормативного забезпечення та враховувати передовий світовий досвід правозастосування. Нині спостерігається докорінна трансформація підходів до розуміння сутності екологічних обов'язків суб'єктів та наповнення їх новим, універсальним змістом.

Екологічний обов'язок характеризується дуалістичною природою. З одного боку, він є некорелятивним, оскільки існує як абсолютне публічне зобов'язання щодо збереження екосистем та захисту інтересів майбутніх поколінь, яким нині не протистоїть конкретна вимога конкретного суб'єкта. З іншого боку, в системі захисту основоположних прав людини екологічний обов'язок набуває чіткого корелятивного характеру: він відображає індивідуальні права особи на безпечне для життя і здоров'я довкілля, забезпечуючи його юридичну дієвість та можливість судового захисту.

Кінцевою метою та безальтернативним критерієм ефективності виконання екологічних обов'язків є збереження життєздатного довкілля для майбутніх поколінь: якщо чинні регуляторні інструменти (штрафи, ліміти, дозвоільна система) не зупиняють вичерпання природного капіталу, то принцип міжгенераційної справедливості порушується, а виконання екологічного обов'язку треба визнати юридично неефективним. Лише інтегруванням інтересів майбутніх поколінь у кожен законодавчу норму ми зможемо трансформувати екологічні обов'язки з тягара воєнного часу на інструмент сталого розвитку.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бек У.П. Міжнародно-правові стандарти екологічних обов'язків людини і громадянина. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2024. Вип. 86, ч. 3. С. 91—95. <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.86.3.13>
2. Бескеткіна М.Ю., Власенко В.П. Напрями розвитку прав та обов'язків людини і громадянина в сучасних умовах. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2024. Вип. 86, ч. 1. С. 30—36. <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.86.1.4>
3. Репін К. Екологічна політика України: імперативи, принципи, критерії. *Development Service Industry Management*. 2024. № 1. С. 159—165. [https://doi.org/10.31891/dsim-2024-5\(23\)](https://doi.org/10.31891/dsim-2024-5(23))
4. Edwards J., Windholz E., Faulkner N., Werbeloff L. Implementing general environmental duties: Regulators perceptions of complementary toolkits. *Environmental Policy and Governance*. 2022. No. 32 (1). P. 69—81. <https://doi.org/10.1002/eet.1964>
5. The human right to a clean, healthy and sustainable environment: resolution / adopted by the Human Rights Council on 8 October 2021. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/3945636?v=pdf> (дата звернення: 31.03.2026).
6. The human right to a clean, healthy and sustainable environment: resolution / adopted by the General Assembly on 28 July 2022. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/3983329?v=pdf#files> (дата звернення: 14.04.2026).
7. Екологічне право: підручник / А.П. Гетьман, Г.В. Анісімова, А.К. Соколова та ін.; за ред. А.П. Гетьмана. Харків: Право, 2021. 552 с.
8. Анісімова Г.В. Деякі особливості кореляції екологічних природних прав та обов'язків. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія: Право*. 2012. № 1034. Вип. 13. С. 269—273. URL: <https://dspace.nlu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/ea6505f6-d46a-4410-a335-6e02c6b6b148/content> (дата звернення: 14.04.2026).

9. Шинкарьов О.О. Поняття та структура екологічного обов'язку. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 6. С. 146—149. URL: https://pap-journal.in.ua/wp-content/uploads/2020/08/6_2016.pdf (дата звернення: 20.04.2026).
10. Анісімова Г.В. Теоретичні засади розвитку екологічного законодавства України в контексті природно-правової доктрини: моногр. Харків: Право, 2019. 672 с.
11. Тагієв С.Р. Обов'язки фізичних осіб в галузі охорони довкілля: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2009. 18 с.
12. Шинкарьов О.О. Екологічні обов'язки громадян: механізм правового регулювання: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2017. 20 с. URL: <https://dspace.nlu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/f0acd615-0b4b-4704-a099-3b9bb4a7c058/content> (дата звернення: 20.04.2026).
13. Зигрій О.В., Крамарчук С.Ю., Крамарчук Т.М. Поняття та структура екологічного обов'язку. *Актуальні проблеми правознавства*. 2020. Вип. 3. С. 131—136. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/aprpr_2020_3_22 (дата звернення: 20.04.2026).
14. Краснова М.В., Краснова Ю.А. Реалізація та захист екологічних прав громадян: теоретико-правові аспекти: наукове видання. Київ: ФОП Ямчинський О.В., 2021. 148 с. URL: <https://hozpravoreposit.kyiv.ua/handle/765432198/193> (дата звернення: 20.04.2026).
15. Freiberg A. General duties as regulatory tools: principles and practice. *Environmental and Planning Law Journal*. 2019. No. 36 (40). P. 40—56.
16. Яремак З.В. Кліматичні позови як інструмент захисту інтересів майбутніх поколінь. *Концептуальні засади розвитку земельного, аграрного та екологічного законодавства в умовах кліматичних змін*: матеріали Всеукр. круглого столу, присвяч. 75-річчю від дня народження д-ра юрид. наук, проф., акад. НАПрН України Олексія Олексійовича Погрібного / за заг. ред. А.П. Гетьмана (м. Харків, 28 лист. 2025 р.). Харків: Право, 2025. С. 137—141. URL: <https://lnk.ua/gVK5GYCh3> (дата звернення: 20.04.2026).
17. Рішення Конституційного Суду Німеччини у справі Нойбауер проти Німеччини (Neubauer, et al. v. Germany) від 24.03.2021 № 1 BvR 2656/18. URL: https://www.climatecasechart.com/document/neubauer-et-al-v-germany_0a3e (дата звернення: 20.04.2026).
18. Про історичне рішення Конституційного суду Німеччини у справі Нойбауер проти Німеччини (Neubauer, et al. v. Germany) від 24.03.2021 № 1 BvR 2656/18. URL: <https://epl.org.ua/announces/pro-istorychne-rishennya-konstytutsijnogo-sudu-nimechchyny-u-spravi-nojbauer-proty-nimechchyny-neubauer-et-al-v-germany-vid-24-bereznya-2021-roku-no1bvr-2656-18/> (дата звернення: 20.04.2026).
19. Берназюк Я. Конституційний вимір верховенства права та принципу моральної відповідальності перед майбутніми поколіннями. *Слово національної школи суддів України*. 2024. № 2 (47). С. 52—67.

Дата надходження: 20.04.2026

Дата прийняття до друку: 24.04.2026

Дата публікації: 15.06.2026

REFERENCES

1. Bek U.P. Mizhnarodno-pravovi standarty ekolohichnykh obov'iazkiv liudyny i hromadianyna. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriya: Pravo*. 2024. Iss. 86, pt. 3. P. 91-95. <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.86.3.13> [in Ukrainian].
2. Beskletkina M.Yu., Vlasenko V.P. Napriamy rozvytku prav ta obov'iazkiv liudyny i hromadianyna v suchasnykh umovakh. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriya: Pravo*. 2024. Iss. 86, pt. 1. P. 30-36. <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.86.1.4> [in Ukrainian].
3. Riepin K. Ekolohichna polityka Ukrainy: imperatyvy, pryntsypy, kryterii. *Development Service Industry Management*. 2024. No. 1. P. 159-165. [https://doi.org/10.31891/dsim-2024-5\(23\)](https://doi.org/10.31891/dsim-2024-5(23)) [in Ukrainian].
4. Edwards J., Windholz E., Faulkner N., Werbeloff L. Implementing general environmental duties: Regulators perceptions of complementary toolkits. *Environmental Policy and Governance*. 2022. No. 32 (1). P. 69-81. <https://doi.org/10.1002/eet.1964>
5. The human right to a clean, healthy and sustainable environment: resolution / adopted by the Human Rights Council on 8 October 2021. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/3945636?v=pdf>
6. The human right to a clean, healthy and sustainable environment: resolution / adopted by the General Assembly on 28 July 2022. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/3983329?v=pdf#files>
7. Ekolohichne pravo: pidruchnyk / A.P. Hetman, H.V. Anisimova, A.K. Sokolova ta in.; za red. A.P. Hetmana. Kharkiv: Pravo, 2021. 552 p. [in Ukrainian].
8. Anisimova H.V. Deiaki osoblyvosti koreliatsii ekolohichnykh pryrodnykh prav ta obov'iazkiv. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V.N. Karazina. Seriya: Pravo*. 2012. No. 1034. Iss. 13. P. 269-273. URL: <https://dspace.nlu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/ea6505f6-d46a-4410-a335-6e02c6b6b148/content> [in Ukrainian].
9. Shynkarov O.O. Poniattia ta struktura ekolohichnoho obov'iazku. *Porivnialno-analitychne pravo*. 2016. No. 6. P. 146-149. URL: https://pap-journal.in.ua/wp-content/uploads/2020/08/6_2016.pdf [in Ukrainian].
10. Anisimova H.V. Teoretychni zasady rozvytku ekolohichnoho zakonodavstva Ukrainy v konteksti pryrodno-pravovoi doktryny: monohr. Kharkiv: Pravo, 2019. 672 p. [in Ukrainian].

11. Tahiiev S.R. Oboviazky fizychnykh osib v haluzi okhorony dovkillia: avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk. Kyiv, 2009. 18 p. [in Ukrainian].
12. Shynkarov O.O. Ekolohichni oboviazky hromadian: mekhanizm pravovoho rehuliuвання: avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk. Kharkiv, 2017. 20 p. URL: <https://dspace.nlu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/f0acd615-0b4b-4704-a099-3b9bb4a7c058/content> [in Ukrainian].
13. Zyhrii O.V., Kramarchuk S.Yu., Kramarchuk T.M. Poniattia ta struktura ekolohichnoho oboviazku. *Aktualni problemy pravoznnavstva*. 2020. Iss. 3. P. 131-136. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/aprpr_2020_3_22 [in Ukrainian].
14. Krasnova M.V., Krasnova Yu.A. Realizatsiia ta zakhyst ekolohichnykh prav hromadian: teoretyko-pravovi aspekty: naukove vydannia. Kyiv: FOP Yamchynskyi O.V., 2021. 148 p. URL: <https://hozpravoreposit.kyiv.ua/handle/765432198/193> [in Ukrainian].
15. Freiberg A. General duties as regulatory tools: principles and practice. *Environmental and Planning Law Journal*. 2019. No. 36 (40). P. 40-56.
16. Yaremak Z.V. Klimatychni pozovy yak instrument zakhystu interesiv maibutnykh pokolin. *Kontseptualni zasady rozvytku zemelnoho, ahrarynoho ta ekolohichnoho zakonodavstva v umovakh klimatychnykh zmin: materialy Vseukr. kruholoho stolu, prysviach. 75-richchiu vid dnia narodzhennia d-ra yuryd. nauk, prof., akad. NAPrN Ukrainy Oleksiia Oleksiiivycha Pohribnoho / za zah. red. A.P. Hetmana (m. Kharkiv, 28 lyst. 2025 r.)*. Kharkiv: Pravo, 2025. P. 137-141. URL: <https://lnk.ua/gVK5GYCh3> [in Ukrainian].
17. Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Nimechchyny u spravi Noibauer proty Nimechchyny (Neubauer, et al. v. Germany) vid 24.03.2021 No. 1 BvR 2656/18. URL: https://www.climatecasechart.com/document/neubauer-et-al-v-germany_0a3e
18. Pro istorychne rishennia Konstytutsiinoho sudu Nimechchyny u spravi Noibauer proty Nimechchyny (Neubauer, et al. v. Germany) vid 24.03.2021 No. 1 BvR 2656/18. URL: <https://epl.org.ua/announces/pro-istorychne-rishennya-konstytutsijnogo-sudu-nimechchyny-u-spravi-nojbauer-proty-nimechchyny-neubauer-et-al-v-germany-vid-24-berezhnya-2021-roku-no1bvr-2656-18/> [in Ukrainian].
19. Bernaziuk Ya. Konstytutsiinyi vymir verkhovenstva prava ta pryntsypu moralnoi vidpovidalnosti pered maibutnimy pokolinniamy. *Slovo natsionalnoi shkoly suddiv Ukrainy*. 2024. No. 2 (47). P. 52-67 [in Ukrainian].

Date of receipt: 20.04.2026

Date of acceptance for publication: 24.04.2026

Date of publication: 15.06.2026

Zoryana YAREMAK,

PhD (Law), Associate Professor,

Professor of the Department of Labour, Environmental and Agricultural Law

Vasyl Stefanyk Carpathian National University, Ivano-Frankivsk, Ukraine

orcid.org/0000-0002-4862-0570

Lesia DANYLIYK,

PhD (Law), Associate Professor,

Head of the Department of Labour, Environmental and Agricultural Law

Vasyl Stefanyk Carpathian National University, Ivano-Frankivsk, Ukraine

orcid.org/0000-0003-3201-8881

THE EFFECTIVENESS OF IMPLEMENTING ENVIRONMENTAL OBLIGATIONS

AS A GUARANTEE OF PRESERVING A VIABLE ENVIRONMENT FOR FUTURE GENERATIONS

This article presents a comprehensive study of the evolution of the concept of environmental duty in modern environmental law doctrine and legislation. It has been demonstrated that under the influence of globalization processes and the need for climate adaptation, the nature of environmental obligations is transformed from a passive and declaratory “do no harm” model to an active obligation to restore and adapt ecosystems. As a result of the research, the dualistic legal nature of the environmental obligation was discovered. It is manifested in the fact that, on the one hand, it is non-correlated, as it exists as an absolute public obligation to preserve ecosystems and protect the interests of future generations. On the other hand, in the system of protection of fundamental human rights, this obligation takes a clear correlative nature in relation to an individual's right to an environment that is safe for life and health, ensuring its legal effectiveness and the possibility of judicial protection. The analysis of environmental obligations as a specific type of general legal obligation has led to the conclusion that, in the nature of environmental obligations, the public law element predominates. It has been demonstrated that the general nature of environmental obligation provides the necessary regulatory basis for the flexible combination of various regulatory instruments (coercion and control, persuasion, encouragement, stimulation, etc.). It is argued that the principle of intergenerational justice should be applied as a universal legal filter. Through this lens, any management or economic decision of the current generation must be evaluated to determine whether it creates unavoidable environmental threats to the viable environment of future generations.

Keywords: environmental responsibilities, intergenerational justice, the rights of future generations, sustainable development, correlation, preventive mechanism.